

háborúban; *Helmut Börsch-Supan*: A „Művészet és művész” valamint „A művészet” című folyóiratok reagálása az első világháborúra.

A negyedik témakört az irodalom tölti ki. Ide tartoznak a következő előadások: *Günter Hantzschel*: Irodalom és háború. „Az irodalmi visszhang” című folyóiratban megjelent vita aspektusai; *Andreas Schumann*: „A művész a harcolókhöz”. Szentté avatott szerzők háborús irodalmához; *Thomas Anz*: Vitalizmus és háborús költészet; *Eckart Koester*: „Kultúra” a „civilizáció” ellenében: Thomas Mann háborús publicisztikája mint világnézeti-esztétikai állás-keresés.

Az ötödik fejezet egy új kulturális szintézis meghíúsulásáról szól, és csupán egyetlen tanulmányt tartalmaz. Ennek címe: *Gangolf Hübinger*: Eugen Diederich törekvései egy új szellemi kultúra alapjainak lerakására.

Az utóbbi években napvilágot látott hasonló – a század első két évtizedének kultúrhistoriájával foglalkozó – színvonalas német kiadványokkal egyetemben ezt a tanulmánykötetet is bátran ajánlhatom az olvasóközönség széles rétegeinek szíves figyelmébe.

Balla Tibor

VASILE ALEXANDRESCU-DUMITRU PEDA-COSTICĂ PRODAN

LA ROUMANIE ET SA GUERRE POUR L'UNITÉ NATIONALE

Campagne de 1918–1919

(Editions Encyclopédiques, Bucarest, 1995. 460 o. + 24 o. mell.)

A három román hadtörténész legújabb könyve egyértelmű felértékelődést nyert azáltal, hogy Liviu Maior egyetemi tanár, oktatásügyi miniszter írt hozzá előszót. Mivel az előszót záró gondolatlanul csak egyetérthetünk, miszerint „ha a harmadik évezredre új Európát akarunk létrehozni, kiindulópontul közös múltunk tanulságainak levonását kell vennünk”, a recenzens különös figyelemmel vette kezébe ezt a művet.

A bevezetőre, hat fejezetre és zárókövetkeztetésekre tagolt feldolgozás előzményként Románia első világháború alatti kezdeti semlegességét, majd az antant-hatalmak melletti hadbalépését és hadműveleteit vázolja fel. A korabeli önigazolás átvételével párhuzamosan nyilvánvalóvá válik, hogy „a nemzeti egység megvalósítása” körülírással területgyarapító céllal folytak a román hadműveletek az Osztrák-Magyar Monarchia ellen.

Az első fejezet a bukaresti békétől az első világháborút lezáró fegyverszünet megkötéséig követi az eseményeket. A mindenkor román felfogásnak megfelelően, ezt az időszakot „az egységes és független román nemzetállam alapjainak lerakása” idejeként felfogva, részletezi a hadműveleteket, az ausztriai és főleg a magyarországi belpolitikai fejleményeket. Áttér ezután Románia stratégiai helyzetének megváltozására és a magyarországi, főleg azon belül az erdélyi románok követeléseinek megfogalmazására.

A gyulafehérvári román népgyűlésig továbbvezető utat vázolja fel a második fejezet. Felidézi az antant melletti hadbalépést, miközben az antant hadműveletei már leálltak, kimondva a célt: „Nagy-Románia megteremtését”. Ennek megfelelően, ahogyan a szerzők bemutatják, erdélyi, besszarábiai és bukovinai hadművelati csoportosítások létrehozására került sor. Szólnak a Mackensen-hadseregcsoporthoz visszavonásáról, így elsőnek a Focșani és Brăila központú térség birtokbavételéről. A továbbiakban az erdélyi határ november 11-i, Moldva felőli átlépésével kezdődő hadműveletekről esik szó, majd a szerzők áttérnek a bukovinai harcokra, amelyek hamarost a Romániához való csatolást eredményezték. Ezután visszatérnek az erdélyi fejleményekre, az ottani román nemzeti gárdák szervezésére, a politikai aktivizálódásra. Részletesen felidézik a gyulafehérvári gyűlést, amelyen „Erdély, a Bánság és a magyar területek egyesült románjai kinyilvánították az ottani románok és az általuk lakott területek Romániával való egyesülését”. Így az eredeti szöveg szerint ma is nyilvánvaló, még a románok sem a bukaresti parlament által hozott törvényben és a békeszerződésben később rögzített területi változást mondták ki.

A harmadik fejezet az 1919. április 15-ig tartó időszak román–magyar viszonyát elemzi. Kitér a magyar kormány álláspontjára, a román külkapcsolatokra, majd az előző fejezetben már érin-

tett erdélyi román hadműveletek leírását folytatja 1918. november 13-tól kezdve. Szó esik a román-délszláv konfliktusról is a Bánság megsztása kérdésében és arról is, hogy a belgrádi konvenció megsértésével került sor a további erdélyi román előrenyomulásra, mert noha a francia főhadiszállás december 21-én leállította azt, hamarosan mégis tudomásul vette a további területhódítást. Az erdélyi megszálló erők bemutatása után a szerzők áttérnek a területi kérdéseknek a béketárgyalásokon való jelentkezésére, egy semleges övezet létesítésének a gondolatára. A további politikai és katonai események részletezése következik a Vix-jegyzékig és Smuts küldetéséig. Az újabb magyar területek román birtokba vételének felidézését követően a magyar haderőnek a kormányváltás alatti helyzetét mutatják be. Ebből levezetve indokolják az újabb demarkációs vonal átlépésére utasító román kormányhatározatot.

Ezt követően a szerzők az újabb szerkezeti egységben „Magyarország katonai agressziója” címmel idézik fel az 1919 áprilisi eseményeket, holott előbb ők is elismerték, hogy a román fél lépte át a demarkációs vonalat. A román „ellentámadás” bemutatásánál újólag kiderül, hogy azt az április 16-ról 17-re virradó éjszakától számítja a román hadtörténetírás. Ezután a Tisza vonalának Csaptól Szegedig való megszállásához vezető hadműveletek részletes leírása következik.

A sajátos román felfogásnak megfelelően az ötödik fejezet „a román hadsereg Tisza menti védelmi hadműveletéről” szól. A magyar Vörös Hadsereg „támadásának” részletezése után az általános román támadás leírása következik. Érdekes módon és a valóságnak megfelelően itt nem „ellentámadásról” esik szó. Az eseményeket a szerzők a Vörös Hadsereg kapitulációjáig, a Duna–Tisza köze és Budapest román megszállásáig követik.

Az utolsó, hatodik fejezet a magyarországi román megszálló hadsereg berendezkedését mutatja be. Felidézi a nemzetközi fogadtatást, majd a lakosságnak a megszállókhoz való vi-

szonyulását – meglehetősen egyoldalúan. Ugyanígy a „Magyarország lakosságának nyújtott lényeges gazdasági és szociális támogatásról” szólnak a szerzők, részletesen, a magyar lakosság „hálájának” hangsúlyozásával. Ezután arra térnek át, miként „segítette” a politikai élet konszolidálódását a román megszállás, mivel „a román csapatok kínosan ügyeltek Magyarországon a szabadságra”. Befejezésül a román csapatoknak a Tisza vonalára való visszavonását hasonló szellemben idézi fel a zárófejezet.

A kitekintő záróegység a Párizs-környéki békerendszerrel foglalkozik, kínosan idézve minden Romániára vonatkozó pozitív megállapítást. Ugyanakkor az „egységes és feloszthatatlan román nemzetállammal” szembeállítja Csonka-Magyarországot, amelyben még mindig 11% nem magyar lakosság maradt, köztük a szerzők szerint mintegy 200 000 román, mivel mégsem a Tisza lett Nagy-Románia nyugati határa. Ugyanakkor ők is kénytelenek legalább „1 305 453 magyart és székelyt”, továbbá 908 551 egyéb nem románt elismerni a Magyarországtól elcsatolt területeken a 2 930 120 románnak minősített mellett.

Az egyes fejezetek jól jegyzeteltnek tűnnek, de meghatározó módon kiadott forrásokra és feldolgozásokra épülnek. A szerzők gondosan ügyeltek arra, hogy minden fontos magyar nyelvű publikációt is feltüntessenek. Ugyanígy a szövegben igyekeztek pontosan, magyar formában használni a személyneveket. A földrajzi neveknél ez „természetesen” egyáltalán nincs így az elcsatolt területek vonatkozásában, de a maradék magyar területek esetében annál kinosabb pontossággal. A román külügyi és hadügyi levéltár, amelyekből egyes forrásanyagok feldolgozásra kerültek, fontos kiegészítéseket ad az eddigi magyar ismeretekhez az egyes román politikai és katonai lépések vonatkozásában. Nem kétséges, a magyar olvasónak is hasznos a román felfogást tükröző monográfia forgatása, főleg azért, hogy megtudja, miért értik meg őt oly kevéssé más országok fiai.

Zachar József